

Seaccia de *Commerc. qu. 7. par. 3. limit. 6.*, Stracca de *Asscurat. in præfat.*, Lopez de *Contract. l. 2. Cap. 12.* Cuncti tamen omne lucrum constituunt in ratione periculi, quasi *lucrum trajectitiæ pecuniæ, quam creditor, recepto in se dubii eventus periculo, alicui sub certis usuris tamquam periculi compensatione tradit*, ut habet Loccenius de *Jur. marit. l. 2. c. 6. de Fœnor. naut. §. 2.* Imo non solum in maritima, sed etiam in terrestri negotiatione, quæ simile afferat creditori periculum, usuras exigi posse, tradit Huberus *Prælect. Jur. Rom. t. 3. l. 22. tit. 2. de Nautic. fœnor.*; & huc spectat responsum Scævola à Triboniano propositum in *L. 5. ff. de Nautic. fœnor.*, in quam legem videndus est Cujacius *opp. t. 7. col. 847. ad. Ven. 1779.*

(2) *Cap. ult. de Usur.* habentur hæc: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem usurarius est censendus.* Magnæ ex hac decretali, quam edidit Gregorius IX., controversiæ ortæ sunt. Quidam enim per eam nauticum fœnus plane sublatum, & nullas omnino à creditore propter periculum, cui subest, usuras accipi posse arbitrantur, Alii usuras pecuniæ trajectitiæ à Gregorio IX. tunc solum in mutuo vetitas putant, cum vel nullum, & inane, vel simulatum est periculum, cuius species fœneratores improbitatem suam tegere conarentur; secus ubi probabile, aut verum periculum sit. Alii tantum immodicum, & injustum, non item justum, & legitimum periculi pretium improbari statuunt. Alii Gregorianam textum corruptum esse putant, in eoque desiderari negationem, quam ipsi addunt, atque ita legunt: *usurarius non est censendus.* Verum hæc lectio est contra codicum omnium fidem, à quibus certe negatio abest. Alii denique lucrum suscepti periculi tunc usuræ labe infectum censent, cum illud mutuans consequi vult à navigante, vel eunte ad nundinas invito, & coacto ad contractum perficiendum, non item cum periculi, pretium sua sponte, & voluntate à debitore oblatum est. Ego harum interpretationem nullam probo, neque à Gregorio nauticum fœnus improbari, sed tantum induci arbitror *præsumptionem*, quæ contraria probatione tolli potest. Non enim ipse inquit, creditorem, qui naviganti, vel eunti ad nundinas pecuniam dedit, *esse revera usurarium, sed tantum esse censendum*, hoc est *præsumendum*, nisi aliud ostendatur. Nam qui pecuniam hoc modo tradit, facile potest periculi speciem objicere, ut usuras ex mutuo percipiat. Itaque ut omnem fraudem, & periculi simulationem avertat Pontifex, statuit, ut etiam ille, qui *aliquid ultra sortem recipit, eo quod suscipit in se periculum, usurarius censendus sit.* Quibus quidem verbis non usurarium esse decernit eum, qui lucrum accipit *eo quod suscipit in se periculum*, quod sane communi Theologorum sententiæ adversaretur. Nam iis certum, fixumque est, hujusmodi creditorem accipere fructus posse non causa mutui, quod nullos parit fructus, sed propter periculum, quod suscipit ipse creditor contra naturam mutui, atque ita docent S. Thomas in *tract. de Usur. opusc. 73. qu. 9.*, S. Antoninus in *2. ar. l. 1. c. 6. §. 21.*, Cajetanus, in *Summa verb. usura exterior vers.*

duodecimus casus, & late Covarruvias *Var. resol. l. 3. c. 2. n. 5.* Gregorii constitutio tota est in inducenda *juris præsumptione*, per quam hujusmodi creditor *censendus* est usurarius, nisi aliud ostendat. Quoties igitur aliqua de nautico fœnore controversia est, semper creditori obstat juris præsumptio, quæ fert, ut contractus usurarius *censatur*, scilicet ut periculi simulatione fructus ex mutuo soluti videantur. Verum hæc mera præsumptio est, quæ contraria probatione tolli potest, ut ceteræ hujusmodi præsumptiones tolluntur. Itaque creditor non prohibetur ex trajectitiæ pecuniæ usuras exigere; sed primum debet removere juris præsumptionem, atque ostendere, se non simulato periculo, uti illa fert præsumptio, ex mutuo usuras percipisse, sed revera omnes mutui causas procul habuisse, atque ob unum à se susceptum periculum lucrum obtinuisse. Hæc quidem meo iudicio vera, ac germana est interpretatio Gregorianæ Decretalis in *c. ult. de Usur.*, de qua tum variæ, interque se dissentientes Canonistarum sententiæ circumferuntur. Atque ita sane Jus Canonicum minime sustulit nauticum fœnus, quod Jure Civili probatum est. Hoc unum inter utrumque Jus discrimen intercedit, quod Canonicam inducit præsumptionem, quam non inducit Jus Civile, simulati periculi, ut usuræ ex mutuo solvantur.

§. XII. At quoniam legum ratio sanctissime & providentissime constituta sæpe hominum malitia pervertitur, inventa sunt diverticula, & simulatæ rerum species, de quibus sane præcidendis, avertendisque oportuit cogitare. Quidam porro usurarum tegumenta quærunt contractu emptionis venditionis; cum quis videlicet rem alteri vendit summo pretio justo non accepta pecunia, cum pacto, ut adumbratus hic venditor statim ab ipso emptore rem minoris emat, ac pretium enumeret. Contractum hunc plenum fraudis, & deceptionis, quem Hispani *mobatram* appellant, recte improbant Ecclesiæ leges, atque inter usurarios contractus recensent (1).

(1) Innocentius XI. hujusmodi contractum damnavit propositione 40. inter propositiones ab eo damnatas his concepta verbis: *Contractus mobatras licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævia invito cum intentione lucri.* Confer etiam S. Carolum Borromeum in *Synod. Provinc. 1. act. Eccles. Mediol. par. 1. p. 36. ed. P. ut. 1754.*, & Covarruviam *Var. resol. l. 2. c. 3. de Usur. n. 6. in fin.*

§. XIII. Eodem loco Jus Canonicum habet *antichresin.*

scilicet pactum, quo res pignori datur, ut creditor eodem pignore utatur fruatur creditæ pecuniæ loco, aut ejus fructus pro usuris accipiat (1). Nam pignus creditori traditur, ut in eo cautionem habeat, non ut capiat fructus, qui ad dominum pertinent; & ideo merito à Jure Canonico pactum antichresis improbat (2).

(1) *C. 1. 2. 8. de Usur.*, c. 4. & 6. *de Pignor.* Atque his quidem Pontificiis Constitutionibus derogatum est Juri Civili, quod non solum expressam antichresin probat in *L. 11. §. 1. ff. de Pignor.*, sed etiam tacitam, uti multi putant, in *L. 8. ff. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrahit.*, quamquam non ignorem, quæ de recta hujus legis interpretatione controversiæ sint inter Accursium, Irnerium, Bacovium, Hotomanum, Cujacium *Observat. l. 8. c. 17. opp. t. 3. col. 189. ed. Ven. 1758.* & Vinium *Select. qu. l. 2. c. 7.* Confert etiam Jo. Franciscum Arcasium *Comment. jur. civil. l. 5. c. 2. §. 13. & 14.* Quoniam vero à Jure Canonico antichresis improbat, facile intelligitur, quam falsa sit opinio illorum, qui probant contractum antichresis, ex quo alteruter contrahentium facultatem habet suo lubitu repetendi, quod dedit, atque alter interim credita pecunia fruitur, alter re pignorata, ex qua fructus percipit. Quem contractum Itali appellant *il contratto à godere.*

(2) Hinc merito statutum est ab Innocentio III. in *c. 6. de Pignor.*, quod si creditor, vel ille, qui ab eo causam habet, tot ex pignore accepit fructus, quot est opus, ut totum debitum dissolvatur, pignus debitori restitui debeat.

§. XIV. Casus tamen interdum eveniunt, quibus à Jure Canonico *antichresis* non improbat. Nimirum qui dat domino feudum loco pignoris, ut fructus capiat, atque ipse interim solutus sit omni onere servitii, quod ei propter feudum præstare deberet; nihil agit, quod Canonici Juris disciplinæ adversetur. Nam hi fructus quasi pretium sunt, & compensatio servitii, non locum obtinent usurarum (1). Pari modo si pro dote numeranda socer genero prædia quædam obligaverit, ut gener sibi integros habeat eorum fructus, & nullam interim dotis jacturam faciat, procul abest omne usurarum vitium, quoniam jure percepti sunt fructus, ut matrimonii onera sustinerentur (2).

(1) *C. 1. de Feudis*, C. 8. *de Usur.*

(2) *C. 16. de Usur.* Confer Cujacium in *Decretal. C. 1. tit. 20. l. 3. opp. t. 6. col. 1002. & seq. ed. cit.*

§. XV. Sed & pactum *legis commissoriæ* in pignoribus plenum usuræ, & iniquitatis habetur. *Commissoria lex* appellatur pactum, quo venditio committitur, ac dissolvitur, quoties videlicet placuit, ut si intra diem pretium solutum non fuerit, res inempta fiat (1); quæ etiam *commissoria* simpliciter appellatur (2). *Commissoria lex* in pignoribus reprobat, hoc est improbat pactum, quo, nisi debitor certa die solverit, pignus in dominium, & potestatem creditoris transeat (3).

(1) *L. 1. & tot. tit. ff. de Leg. commissor.*

(2) *L. 4. §. 2. & 3. ff. eod.*

(3) *L. 3. Cod. de Pact. pignor. & L. commissor. c. 7. de Pignor.* S. Carolus Borromeus in *Concil. Mediol. 1. tit. de Usur. act. Eccles. Mediolan. par. 1. p. 36. ed. Patavii 1754.* Id autem plane diversum est à pacto de distrahendo pignore, de quo agitur in *L. 4. ff. de Pign. act.* Neque vero cum *lege commissoria* in pignoribus conventa confundi debet pactum redimendi, seu retrovendendi, cum quo inita emptio venditio est; quoniam valere hoc pactum, & nullam in eo usuram inesse constat. *L. 2. C. de Pact. int. empt. & vendit. c. 10. de Fid. instrum. Extrav. 1. & 2. de Empt. & vend. int. commun.* Ac si pactum hujusmodi emptoris gratia adjicitur, pretium augetur, minuitur autem, si ad commodum pertinet venditoris. Cavendum tamen est, ne pretium ita sit exiguum, ut ex eo colligi possit, emptorem potius mutuum dare, quam emere voluisse, & noluisse mutuum dare, nisi cum illa lege; potissimum si usuras exercere solitus esset, & venditor inopia laborans pecunia indigeret; quia tunc esset usura *palliata* & res empta tamquam in pignus securitatis gratia retineretur *c. 5. de empt. & vendit.*

§. XVI. Verum fructus recte exiguntur ex *Locis Montium*, quorum nomine intelligimus cumulum pecuniæ, frumenti, similium, quæ hominibus ope indigentibus mutuo dantur accepto pignore, quod stato tempore recuperandum est. Nisi id debitor præstet, pignus ipsum distrahitur, atque ita Mons Pietatis habet rem, quam credidit, debitor id, quod ex pignoris pretio reliquum est, interim ab eo, qui pignus obligavit, modici quidam fructus persolvuntur. Num hi fructus percipi recte possent; magna animorum contentione disputatum est; cum quidam essent, qui eos propter mutuum dari, & ideo labem usurarum in iis inesse existimarent (1).

(1) Contra hos Montes præ ceteris disputarunt Cajetanus in *Comment. de Mont. Piet. c. 1.*, & Sotus *l. 6. de Just. qu. 1.* Illud vero mirum est, quod hæretici, qui usuras probant, Montes Pietatis improbare potuerint, quorum è numero sunt Carpzovius *Pract. crim. qu. 92. n. 4. & seq.*, & Mathias Zimmermanus, qui simulato nomine Dorothei Asciani librum edidit cum titulo *Montes Pietatis Romanenses historice, canonice, theologice detecti*. Sed varia hæc, & secum ipsa confligens agendi ratio ex odio procedit, quo ipsi in Sedem Apostolicam feruntur. Scilicet quod ab ea probantur Montes Pietatis, improbantur ab hæreticis, licet ipsi suis principiis adversentur. Bohemerus in *Jur. Canon. Protest. l. 5. tit. 19. n. 2.* Montes Pietatis valde commendat, licet eos confundat cum usuris, quæ à Jure Canonico improbantur; quod etiam falso prædicat in *Not. ad Instit. Canon. Fleury par. 3. c. 13. §. 6.* Instituti autem sunt Montes Pietatis, ut opem haberent egentes homines, qui à foeneratoribus, præsertim Hebræis, cum gravissimis usuris mutuum pecuniam accipere cogebantur. Sane quam late pateret ea tempestate vitium usurarum, & quanta exinde mala procederent, constat ex antiquis monumentis quorum multa collegit Muratorius *Antiq. Italic. dissert. 16.* Ut igitur hæc mala removerentur, & pauperes non cogerentur ferre onus gravissimum usurarum, pii homines erigendos curarunt Montes Pietatis, unde pauperes dato pignore, per quod res montis in tuto esset, obtinerent pecuniam, qua indigebant. Primum Urbs vetus hunc Montem instituit, cujus statuta *de Monte Christi*, ut vocabant, expensa, atque approbata fuerunt à Cardinali Ostiensi Camerario, deinceps etiam confirmata à Pio II. per Breve editum die 3. Jun. 1463. Eadem tempestate Civitas Perusina suum erexit Montem, quem Paulus II. an. 1467. approbavit. Lapsu temporum alii quoque in aliis civitatibus tum intra, tum extra Italiam Montes Pietatis instituti fuerunt, ut nosci potest apud Wadingum *Annal. Minor. t. 14. & 15. passim*, Ballerinium *de Usur. tom. 2. in Append. opusc. 1.*, Zecchium *de Usur. diss. 2. c. 1. sect. 6. art. 3. §. 362.*, Zypzum *Jur. Pontif. nov. l. 5. tit. de Usur. n. 11.*, Claudium Jos. de Ferriere *Diction. de droit & de pratique t. 2. verb. mont de piété.*

§. XVII. Sustulit omnem dubitationem Leo X. in Concilio Lateranensi V., qui re diligenter cognita definivit, recte hos Montes fuisse institutos, planeque nullum in iis inesse usurarum vitium (1). Non enim modici hi fructus propter mutuum solvuntur, sed ut Mons pietatis integram habeat rem suam, cum qua pluribus opitulari debet, ac nihil detrimenti capiat propter impensas, quas facere oportet pro domo, pro ministris, pro ceteris, quibus est opus, ut petentibus credatur pecunia, & accepta pignora custodiantur. Simili modo nullum quidem ex mutuo lucrum facere licet, sed jure

repetuntur impensæ, quas aliquis fecit, ut pignus conservaret, aut ut mutuum ad absentem debitorem mitteret (2).

(1) Concilium Lateranense V. *Sess. 10. Concil. t. 19. col. 905. Collect. Labbei.*

(2) Consule Sylvium in *S. Thomam. 2. 2. qu. 78. art. 4. qu. 1.*, Gonzalezium in *c. 4. de Usur. n. 3.*, Benedictum XIV. *de Synod. dioc. l. 10. c. 5. n. 1. & seq.*, Ballerinium *de Usur. in append. de Montib. Piet.*, Zecchium *de Usur. diss. 2. c. 1. sect. 6. n. 258. & seq.* Sed pro Montium Pietatis utilitate, æquitate, sanctitate ostendenda præ ceteris, præsto est auctoritas Concilii Tridentini, quod eos inter loca pia recensuit, & Episcopi visitationi subjecit *Sess. 22. cap. 8. de Reform.* Confer etiam S. Carolus Borromeus *Couc. Mediol. 1. tit. de Pior. loc. administr. Act. Eccles. Mediolan. par. 1. p. 37. ed. cit.*

§. XVIII. Et quoniam fieri aliquando potest, ut quod à Præfectis Montis exigitur, impensas superet, quæ pro retinendo, custodiendoque pignore sunt necessaria, idcirco, ne qua usurarum suspicio exoriatur, recte cautum est, ut ab iis, quibus accepto pignore pecunia creditur, nihil exigi possit, nisi primum à Sede Apostolica facultas impetrata sit (1). Multoque minus sine Apostolicæ Sedis venia plus exigi potest, quam antea consueverat, quamquam dissolvendum sit æs alienum, quod Mons Pietatis contrahere debuit, ut pauperibus subveniret (2).

(1) Confer Decreta Sacræ Congregationis Concilii *l. 15. Decretor. p. 486. & 501.*

(2) Vide *Thesaurum resol. Concilii t. 1. p. 28.*

§. XIX. Sunt etiam usurarum expertes census, per quos emitur jus percipiendi fructus ex certo fundo, qui semper nexu devinctus est, ut creditor in tuto sit. Non enim eo contractu venit quæstus ex pecunia, sed dominus rei frugiferæ vendit jus capiendi certos ex ea fructus, quod recte, atque ordine fieri, quis inficiabitur (1)? Plura autem sunt observanda, ut hic contractus valeat, & omnis ab eo usuræ suspicio removeatur. Præcipua sunt, ut accurate designetur certus fundus, & hic quidem frugifer, qui census hypothecæ subsit; atque ut coram testibus, ac notario revera numeretur pecunia, quæ continuo debito tradenda est (2).

(1) *L. 63. & L. 72. ff. de Usufruct., §. 1. Inst. de Usufruct.* Errant autem vehementer Salicetus *in Auth. Ea lege Cod. de Usur.*, & Hottomanus *Observ. l. 2. c. 15.*, qui censum quemlibet *larvatam usuram* appellant. Nam per censum jus venditur percipiendi fructus ex fundo frugifero; in qua quidem venditione nihil inest fœnoris, & nihil, quod à legibus improbetur. Præterea creditor ab se solutam pecuniam suo lubitu repetere non potest, ex quo intelligitur, quantum absit ab hoc contractu omne pactum mutui tum expressi, tum taciti.

(2) Martinus V. *in Extrav. 1. de Empt. & vendit. int. communes*, & Calixtus III. *in Extrav. 2. eod. tit.* census contractum approbarunt. Denique S. Pius V. *Const. Cum onus 106. t. 4. par. 3. Bullar. Roman. p. 52.* certas constituit leges, quas omnes observare oportet, ut census recte constituatur. Merito tamen monet Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. l. 10. c. 5. n. 5.*, leges illas, quæ de imponendis censibus à S. Pio V. sunt constitutæ, quæque tantum juris positivi sunt, in iis locis, in quibus Piana Constitutio usu recepta non est, non observari.

§. XX. Servatis omnibus, quæ servare oportebat, creditor jus acquirit certos ex designato fundo percipiendi fructus, aut horum loco vim certam pecuniæ, illud autem, quod ipse numeravit, pretium ita amittit, ut repetere suo lubitu nequeat. Licet tamen debitori pretium ipsum restituere, atque ita se ære alieno, & census onere liberare; verum duos ante menses res tota nuncianda, & aperienda creditori est (1).

(1) S. Pius V. *cit. Const. Cum onus §. 11.*

§. XXI. Atque hic quidem census *realis* dicitur, quoniam inhæret rei, hoc est fundo, qui ejus hypothecæ subest, & ex quo fructus percipiuntur. Disimilis est ratio census, quem *personalem* vocamus, quoniam non super aliqua frugifera constituitur, sed super ipsa persona venditoris, qui sibi, vel suis etiam heredibus onus imponit certam quoque anno pecuniam solvendi emptori ex industria, & labore suo. Qui quidem census realis non efficitur, quamquam interdum detur hypotheca, ut res sua sit creditori cautior; quoniam pereunte re, quæ hypotheca tenetur, non perit census, uti evenit in censu reali, qui tollitur, & perimitur, perempto fundo, super quo constitutus est t.

§ XXII. Contractus hic quibusdam est visus expers turpitudinis, quæ in usuris inest (1); & hoc exploratum est, per eum vendi non jus percipiendi fructus ex certo fundo, eoque frugifero, sed ipsam vendi annuam præstationem pecuniæ, quæ ex persona debitoris capienda est. Merito igitur hujusmodi contractus improbandus est, quoniam census nequit consistere, nisi in re immobili, eaque fructifera, ac certa, & nominatim designata sit constitutus (2). Ac turpior etiam inest usura in censu personali, qui ab utroque contrahente deleri, & extinguere potest, quoniam hic contractus merum est mutuum, præterea nihil (3).

(1) Scriptores, qui personalem censum defendunt, enumerat Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. l. 10. Can. 5. n. 4.*

(2) Confer constitutionem S. Pii V., quam paulo ante laudavi. Itaque dubitari non potest, quin personalem censum facere non liceat in iis locis, in quibus Piana Constitutio recepta est, quoniam ea postulat rem immobilem eamque fructiferam, ac certam, & nominatim designatam, ut in ea census constituatur. Sed non ita certum est, num idem sit ferendum iudicium de iis locis, in quibus eadem constitutio non obtinet. Non enim ea viget ubique, uti supra animadverti; & porro narrat Gurtierrez *Pract. l. 2. qu. 177. in fin.* & Felicianus *de Solis de Censib. l. 1. Can. 7. n. 2.*, Pium V. rogatu Philippi II. hanc Hispanis dedisse veniam, ut ejus Constitutionis præscripta, quæ juris naturalis, aut Divini non sunt, observare non cogentur. Contrario quoque usu, seu legitime præscripta consuetudine effici potest, ut alix gentes iisdem legibus, quæ de imponendis censibus à S. Pio V. constitutæ sunt, non subiciantur. Itaque his in locis videndum est, num in censu personali aliquid insit, quod juri naturali, & divino adversetur. Vehementer tamen suspicatur Benedictus XIV. *loc. cit. n. 5.*, quod in hujusmodi censu, præsertim utrinque redimibili, desiderentur conditiones, quas non solum Pontificia constitutio, sed etiam jus naturæ, ac Divinum postulant, *ne sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo usurarius.* Itaque recte monet, quod cum ea res nondum à Sede Apostolica definita sit, id unum ab Episcopo faciendum est. Scilicet si diœcesi præest, in qua viget Piana constitutio, curare diligenter debet, ne personales census contra ejusdem Constitutionis præscriptum contrahantur; contra si præpositus sit diœcesi, in qua eadem Constitutio moribus recepta non est, monebit, atque hortabitur Christianos, ut se ab his censibus absteineant, quoniam, eorum inspecta indole, usuræ periculo, & suspicionem non carent.

(3) Sane si omnes fere Juris Canonici Interpretes periculi plenam esse statuunt emptionem census realis ad certum tempus, uti testatur Fagnanus

in cap. In civitate n. 16. de Censuris, multo magis cavendus est census personalis, qui ab utroque contrahente extingui potest.

§. XXIII. Est & census, qui *vitalitius* dicitur, quia tantum vivo creditore persolvitur, eoque moriente extinguitur. Census hic emitur & venditur super re quoque fructifera quolibet anno solvendus, donec vitæ usura fruatur sive is, qui pecuniam dedit, sive alius quilibet à contrahentibus designatus (1). Solus debitor census vendens eundem redimere suo lubitu potest, integra restituta pecunia, quam accepit, non item creditor, qui eam numeravit; sed hic contentus esse debet fructibus, quos vivo sibi, aut alteri ab se designato quotannis solvi pactus est (2). Hic quoque census vel *realis*, vel *personalis* esse potest; ad utrumque eadem pertinent, quæ de reliquis censibus paulo supra dicta sunt.

(1) Vitalitium hunc realem censum tum mores, tum leges, & canones probant. Clemens V. in Concilio Viennensi *Clem. 1. de Reb. Eccles. non alien.* Ecclesiæ, aut Monasterii bona, & redditus alicui *ad ejus vitam* concedi permisit, cum id ipsius Ecclesiæ, aut Monasterii utilitas, ac necessitas postularet. S. Pius V. Constitutione, qua definivit, censum annum recte constitui in re fructifera, immobili, certa, ac nominatim designata, vitalitios census super re item fructifera constitutos haud sane improbavit; sed imo cum perpetuum censum certis illis legibus obstrictum approbaverit, multo magis censum temporarium cum iisdem legibus approbasse videtur.

(2) Ex consuetudine autem, atque ex peculiaribus singularum regionum legibus noscendum est, quanti esse debeant fructus, qui ex vitalitio censu quotannis solvendi sunt. Cum nulla peculiaris est lex, & consuetudo, res tota definitur arbitrio boni viri, seu pacto contrahentium, ratione habitæ ætatis, & valetudinis ejus, cujus obitu census extinguitur. Consule Covarruviam *var. resol. l. 3. c. 9. n. 7.*

§. XXIV. Non solum ex pecunia, quæ ad emendum censum, sed etiam ex pecunia, quæ pro collybo (1), aut cambio numerata est, rite, ac recte fructus percipiuntur. Est autem cambium permutatio pecuniæ cum justo mensarii (2) lucro, quod tribus modis fieri potest. Scilicet vel præsens datur pecunia, ut cum alia specie dissimili permutetur, ex. gr. aurea cum argentea; vel uno in loco pe-

cunia mensario traditur; ex. gr. Romæ, ut in alio loco restituantur, ex. gr. Parisiis; vel contra ab ipso mensario pecunia Romæ accipitur, ut is Parisiis restituatur. Primum illud cambium *minutum*, & *manuale* dicitur; reliqua duo cambia *localia*, ac *per literas* appellantur, quoniam per literas pecunia restituitur alio in loco, quam quo soluta, aut accepta est.

(1) Collybii vocabulo pluries Cicero, alique Latini Scriptores utuntur. Proprie collybus est pecuniæ permutatio.

(2) Mensarii dicuntur etiam argentarii, & argenti distractores, ut in *L. unic. Cod. Negotiat. ne milit.*, atque argentariæ mensæ exercitores, ut in *L. 4. ff. de Edcn.* Consule Brisonium *de Verb. signific. verb. argentarii t. 1. p. 102. ed. Hala Magdeburg. 1743.*, & Majansium *Disp. 49. n. 22. t. 2. p. 221. & seq. ed. Lugdun. Batav.*

§. XXV. Ex his porro cambiis mensarium jure, & merito lucrum consequi, inter omnes constat; quoniam illud non ex mutuo procedit, sed percipitur propter onera, quæ mensarius cogitur sustinere, ut eam negotiationem exerceat (1). Necesse tamen est, quod in cambio locali vera fiat pecuniæ translatio, aut saltem quod qui pecuniam accipit, certum, ac deliberatum habeat animum eam alibi restituendi, nam si eam ab se restituendam sciret ubi accepta est, quamquam alium in locum missæ literæ fingerentur, cambii specie vera lateret usura, quæ forte iudicium hominum posset efugere, Dei certe non posset. Atque hoc quidem cambium *fictum*, & *siccum* appellamus (2).

(1) Confer Sotum *de Just. l. 6. qu. 10.*; Navarrum *manual. c. 27. n. 289. ad 295.*; Molinam *de Cambiis qu. 4.*; & Molinam *de Contract. tract. 2. disp. 404.*

(2) Cambia *sicca* improbantur à Pio V. in *Const. Cum sicut t. 4. par. 2. Bullar. Roman. p. 1.*; & à S. Pio V. in *Const. In eam 162. t. 4. par. 3. p. 145.*

§. XXVI. Sed hominum calliditate aliud est inventum cambii genus, quod *obliquum* appellatur. Hæc autem ejus contrahendi ratio est. Titius à Cajo mutuos petit aureos nummos mille, quibus indiget; sed hic negotiari, & quæstum

ex negotiatione facere solet, & ideo se aliquid daturum negat. Instat Titius, ac denique ita res componitur, ut ipse à Cajo mutuos accipiat aureos nummos mille, quos postulat, ac nihil propter mutuum solvat. Verum ne quid detrimenti Cajo propter mutuum capiat, datur ei facultas similis ab se ipso, aut ab alio accipiendæ pecuniæ, quam cambio occupet, & cum qua negotietur. Titius autem spondet, sese Cajo soluturum, donec mutuum restituat, quidquid ipse impendit, aut impendere deberet, si aureos nummos mille à mensario accepisset.

§. XXVII. Interdum Titius ipse onus suscipit cambio occupandi vim tantam pecuniæ, quantam à Cajo mutuam accepit, ita tamen ut partus ex ea negotiatione quæstus pertineat ad Cajum, cui quotannis alter pendit, donec mutuum restituat quantum ex cambio lucri fecit, aut quantum facere posset. Cum illa à mutuante negotiatio est exercenda, ejus est demonstrare, cambii literas ab se datas fuisse, aut sese ab alio per cambium mille aureos nummos obtinuisse. Cum vero cambio occupare pecuniam debuit, qui mutuum accepit, de nulla re sollicitus est creditor, cui solvendi sunt fructus, sive alter fregerit, sive servarit fidem. Nam contracto cambio ejus fructus creditori solvuntur, eoque neglecto fructus idem dandi sunt propter id, quod creditoris interest, sive propter damnum, quod in eum redundat, quia debitor stipulationis legi non satisfacit. Atque hic quidem negotii expediendi modus, per quem res est creditori cautior, frequentior esse solet.

§. XXVIII. Jamvero genus hoc cambii, quod *obliquum* appellari diximus, circuitione quadam & anfractu iniquum regere, ac velare fœnus, facile intelligitur; & hoc quidem fœnus magis eminent, & apparet, cum ipse debitor se accipere pecuniam simulat, ut cum ea negotietur. Quis enim credat hominem inopem, qui mutuum accipit propter egestatem, & angustiam rei familiaris, statim in promptu habere pecuniam acceptæ parem, quam cum quæstu, compendioque mutuantis ad nundinas mittat, atque in cambium conferat?

§. XXIX. Quare hic contractus utut probari possit in foro externo, in quo forte res gesta censetur, uti stipula-

tionem conventum est, tamen in foro interno, in quo solum spectatur, quod revera gestum est, si pecunia, quæ mutuum exæqueat, ad nundinas missa non fuit, sive in cambio occupata, neque id unquam propositum fuit contractibus, hujusmodi cambium turpe, & usuræ labe infectum, Christianoque homine indignum habendum est. Licet sane ex pecunia alteri data lucrum consequi propter ademptum lucrum, aut illatum damnum, sive ut vulgo loquimur, *titulo lucri cessantis, aut damni emergentis*; verum id unum, quod æquum, justumque est, præferre mutantibus debent, ut probatum legibus lucrum consequantur, non fucos, & fallaciis adumbrare speciem, & formam veritatis, ut ea sit improbi quæstus, & fœnerationis loco. Clerici tamen etiam in foro externo quodlibet genus cambii agere prohibentur; quoniam qui hos contractus exercent, negotiatores sunt, quales Jus Ecclesiasticum clericos esse non sinit (1).

(1) Confer quæ dixi *l. 1. tit. 1. §. 9. p. 110. & 111.* atque etiam Giralduum *Exposit. Jur. Pontific. par. 2. sect. 73. p. 913. & seq.*

§. XXX. Neque solum cambio pecuniam fœnerantur homines, sed etiam societate, cujus indoles, & natura est, ut æqua sit partitio periculi, damni, lucri inter duos, aut plures, qui sua in aliqua negotiatione pecuniam, aut operam collocarunt (1). Quare iniqua est societas *leonina*, qua alter lucrum tantum, alter damnum sentit; itemque societas ea lege instituta, ut alter quotannis lucrum aliquod obtineat, ac semper, sine ullo sui damno, ac periculo, integram habeat pecuniam, aut rem, quam in societatem, contulit, quæ societas *ad caput salvum* vulgo appellatur (2).

(1) *L. 29. & seq. ff. Pro socio.*

(2) Vide *Const. Detestabilis avaritiæ 68. Sixti V. t. 4. par. 4. Bullar. Roman. p. 263.*

§. XXXI. Alio etiam modo contrahentes curant, ut non tantum integra sit semper pecunia, aut res quævis ab altero data sit, sed etiam ut certum, fixumque sit lucrum, quod ipse quotannis consequi debet. Id nimirum præstant per *trinum*

contractum, quem eo nomine appellamus, quoniam ex tribus pactionibus efficitur. Titius societatem coit cum Sempronio, cui tradit aureos nummos mille, ut negocietur. Pecunia hæc quotannis paritura videtur lucrum aureorum 200.; sed Titius metuit, ne in illa periculi plena negotiatione aliquam rei datæ jacturam faciat.

§. XXXII. Itaque alium absolvit contractum, quo Sempronio remittit, & condonat aureos nummos quinquaginta ea lege, ut sibi semper sarta tecta sua sit pecunia, aut res quælibet ab se data, qualis tandem cumque ejus negotiationis exitus sit futurus. Sed sibi nondum res satis considerata, atque provisa videtur. Quare tertius initur contractus, quo Titius alios Sempronio concedit aureos nummos quinquaginta, atque hic vicissim spondet, sese alteri quotannis soluturum aureos centum, sive secunda, sive ad-versa negotiationi fortuna sit.

§. XXXIII. Æquus ne haberi debeat, an potius iniquus hic trinus contractus, memoria Patrum nostrorum magna animarum contentione inter Martinum Navarrum (1), & Dominicum Sotum (2) disputatum est, quorum alter ab eo usuræ labem abesse, alter autem in eo prorsus inesse contendebat. Delata est controversia ad Sixtum V. (3), atque ipse, re diligenter cognita, fœnoris damnavit pactum societati adjunctum, per quod alter ex sociis duplici ex parte securus redditur. Cum enim eo pacto evertatur, tollaturque lex societatis, quæ in pari spe, similique periculo utrumque socium esse jubet, consequens est, ut pecunia eo genere contractus credita in mutuum fœneratitium convertatur.

(1) Navarrus in *Manual. c. 17. n. 254. & seq.*

(2) Sotus de *Justit. l. 6. qu. 6. art. 2.*

(3) Sixtus V. *Const. Detestabilis 68. t. 4. par. 4. Bullar. Rom. p. 263.*

§. XXXIV. Sed plures tamen sunt ex Theologorum, & Canonistarum familiis, qui tripum hunc contractum recte iniri posse defendunt (1); & hi quidem negant, in eum quidquam statuisse Sixtum V., quem ajunt tantum impro-basse contractus, qui jam improbatum erant, nullam autem

dixisse legem in eos contractus, qui probi, & honesti habebantur (2). Contra Scriptores multi, & nobiles (3) Soto suffragantur, atque in trino contractu labem apponunt, & vitium usurarum, eumque à Sixto improbatum affirmant (4).

(1) Covarruvias *Var. resol. l. 3. c. 2. n. 3.*, Lessius de *Just. l. 2. c. 25. dub. 3. n. 24.*, Garcia de *Contract. par. 2. c. 67.*, Card. de Lugo de *Just. & ju. disp. 30. sect. 4.*, Gibalinus de *Usur. l. 6. c. 3. art. 4.*, aliique.

(2) Ajunt enim, Cardinales Toletum, & S. Severinæ, qui jussu Pontificis constitutionem exararunt, testatos fuisse, Sixtum V. tantum damnare voluisse pactiones, quæ iniquæ essent, quæque usuras continerent, non item eas, quæ omni usuræ vitio carent, uti narrat Comitulus *Respons. moral. l. 3. qu. 12. n. 4.*

(3) Genett *Theolog. Moral. t. 1. tract. 4. c. 14.*, Natalis Alexander *Theolog. Dogmat. & Moral. t. 2. l. 3. c. 7. art. 5. regul. 23.*, Auctor *Dissertationis Lugduni editæ an. 1673. de Usuraria trium contractum pravitate*, Aurelius Piette *t. 4. de Contract. qu. 4. §. 2.*, Saintebeuvius *cas. 185. t. 2. resol.*, Auctor *Theologiæ Moralæ ad usum Seminar. Petrocorem. t. 2. l. 4. c. 8.*, Antoinius *t. 3. tract. de Contract. c. 8. quæst. 3.*, Continuator prælection. Tournely *par. 2. de Contract. c. 4. art. 1.*, Concina *Usura contractus trini dissertationibus historico-theolog. demonstrata.*

(4) Non enim his credibile videtur, Sixtum V., qui eam edidit constitutionem, ut controversiam dirimeret, quæ inter Sotum, & Navarrum fervebat, hanc quæstionem in medio relinquere, ac ne attingere quidem voluisse.

§. XXXV. Certe trinus hic contractus plenus est periculi, neque caret usuræ suspitione: ideoque optandum maxime est, ut ab eo sese homines abstineant (1). Verum cum eum nondum Sedes Apostolica expresse damnaverit, ille passim initur, atque in foro externo vim, & exitum habet. Forte in judicio, qui pecuniam ab altero accepit, sua sponte, & voluntate adjecisse videtur pactiones trini contractus, ut gratificaretur alteri, qui etiam sine his pactionibus simplicis, meræque societatis gratia pecuniam tribuisset (2).

(1) Benedictus XIV. de *Synod. dioces. l. 10. c. 7.*, à quo cuncta arripui, quæ ad hunc locum pertinent, copiose agit de trino contractu, atque omnia enumerat argumenta, quæ pro eodem contractu, quæque

contra eum afferri solent. Postremo rem omnem concludit his verbis n. 6.: *Hæc sunt præcipua rationum momenta, quæ in utramque partem adducuntur, neque Apostolica Sedes priori opinioni, etsi minus congruere videatur Sixtinæ constitutioni, ullam hactenus censuram inussit, à qua proinde etiam infligenda debet Episcopus abstinere; ad usum vero quod attinet, tuto poterit contractum trinum, quem etiam ejusdem patroni periculosum fientur, pro viribus impedire, atque ab eo incuendo suos subditos dehortari.*

(2) Quid vero si evidenter constet, debitorem invitum, ac necessitate coactum cum iis pactionibus pecuniam accipere debuisse, quoniam sine iis alter nullo modo pecuniam credidisset? Tunc contractum usuræ labe infectum esse, tradit Carolus Gagliardus *Inst. Canonic. l. 4. tit. 17. §. 112.*

§. XXXVI. Reliquæ sunt pœnæ in eos, qui usuras exercent, Ecclesiæ legibus constitutæ. Ergo criminis usurarum rei, quos nimirum in eo cœno jacere manifesto constat, infames fiunt (1); quæ tamen infamia ex usu, & canonica æquitate tollitur, si respiscant; & irregulares propter contractam infamiam (2), & intestabiles (3), ita ut eorum, si quæ scripta reliquerunt, testamenta non valeant. Moniti ut redeant ad bonam mentem, si pervicaces fuerint, clerici ab ecclesiastico officio, & beneficio deponuntur, laici excommunicantur (4), ac male parta restituere detrectantibus absolutio sacramentalis, Eucharistia, & ecclesiastica sepultura denegatur (5), & clericus, qui hos homines sepelivit, statim in excommunicationem indicit (6). Sunt & aliæ populorum moribus, ac legibus inductæ pœnæ, & judex suo arbitrio aut lenioribus utitur, aut asperioribus, uti rerum ratio postulare videtur.

(1) *Can. 2. §. Porro Caus. 3. qu. 7., C. 11. de Excess. Prælat., l. 20. Cod. Ex quib. caus. infam. irrog.*

(2) *Can. 2. dist. 33., Can. 8. dist. 46., Can. 4. dist. 47.*

(3) *Can. de Usur.*

(4) *C. 7. eod.*

(5) *C. 3. de Usur., c. 2. ed. in 6.*

(6) *Clement. 1. de Sepultur.*

§. XXXVII. Constat autem manifesto, aliquem esse hujus criminis reum vel ex facti evidentia, quia palam im-

probum fœnus exercet, vel ex propria confessione in jure emissa, vel ex idoneis, ac fide dignis testibus, vel ex violentis indiciis, librisve rationum, quos reus edere cogitur, ut vel crimen appareat, vel ejus suspicio removeatur (1).

(1) *C. 15. de Usur., Clem. unic. §. Ceterum eod., l. 5. & 6. Cod. de Probat.*

TITULUS XVII.

De pœnis, & censuris ecclesiasticis.

I. Ecclesia jus habet infligendi pœnas.	III. Pœnæ corporales ab Ecclesia inflictæ.
II. Distinctio pœnarum, & censurarum.	IV. Pœnæ spirituales.
	V. Depositio, & degradatio.

§. I.

Ecclēsiā habere jus infligendarum pœnarum, & eam semper, quoties opus fuit, jus ipsum exercuisse, superiori loco demonstratum est. Sane hominum societas est Ecclesia, & regimen habet à Christo institutum. Ergo jus cogendi homines, qui hac societate continentur, habeat necesse est, cum nullum sine eo jure sit verum, & perfectum regimen; & vero Christus jus ipsum in eam contulit nominatim, dum ei claves dedit, quibus solveret, & ligaret, atque in sontes animadverteret (1).

(1) *Matthæus XVIII. 15. seq.* Quare divinæ institutioni adversantur Pfaffius, Bohemerus, & ceteri Protestantes, qui nullam à Christo jurisdictionem, & nullum sacrum imperium Ecclesiam habuisse contendunt & pœnas ecclesiasticas initio non veras pœnas fuisse existimant, sed potius ex pacto, & conventu pendentes, quoniam Christiani in societatem convenientes sese pactis adstringebant ad illius leges observandas, atque ad eos, qui his legibus non parerent, jure fraternitatis, & officio privandos.

§. II. Ecclesiasticarum pœnarum omnium est finis unus, curare videlicet, ut reus criminis emendetur, & ceteri